

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра обліку і аудиту

06-02-347М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання самостійних робіт з навчальної дисципліни
**«Економіка рибогосподарських підприємств
(економіка, організація, бухгалтерський облік,
менеджмент, маркетинг)»** для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною
програмою «Водні біоресурси та аквакультура»
спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з
якості ННІЕМ
Протокол №6 від 20.02.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до виконання самостійних робіт з навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств (економіка, організація, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг)» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Водні біоресурси та аквакультура» спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Зінкевич О. В. – Рівне : НУВГП, 2025. – 35 с.

Укладач: доцент Зінкевич О. В., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту.

Відповідальний за випуск: Позняковська Н. М., к.е.н., доцент в.о. завідувача кафедри обліку і аудиту.

Керівник групи забезпечення спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура»: Петрук А. М., к.с.-г.н., доцент, доцент кафедри водних біоресурсів.

Зміст

	стор.
Передмова	3
1. Рекомендації щодо використання методичних вказівок	3
2. Мета і завдання навчальної дисципліни	3
3. Завдання до самостійного вивчення тем	7
Перелік використаної та рекомендованої літератури	33

© О. В. Зінкевич, 2025

© НУВГП, 2025

ПЕРЕДМОВА

Метою самостійної роботи з навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств (економіка, організація, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг)» є закріплення теоретичних знань, отриманих під час аудиторних занять.

1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИЧНИХ ВКАЗІВОК

Метою самостійної роботи є формування у здобувачів вищої освіти системи знань про економіку, організацію, бухгалтерський облік, менеджмент та маркетинг рибогосподарських підприємств.

Під час самостійної роботи здобувачам вищої освіти необхідно:

- попередньо опрацювати лекційний матеріал за відповідною темою;
- переконатися, що зміст, мета і кінцевий результат завдань є зрозумілим.

Запорукою успішної самостійної роботи є звернення до актуальних редакцій нормативно-правових документів (законів, наказів, положень, інструкцій тощо), до підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств (економіка, організація, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг)» є: засвоєння здобувачам вищої освіти основних категорій і понять; знання критеріїв і показників, що їх виражають; ознайомлення з методиками визначення різних показників, що характеризують забезпеченість підприємства виробничими ресурсами та ефективність їх використання; ознайомлення з методиками визначення показників економічної ефективності виробництва різних видів рибогосподарської продукції; вміння аналізувати одержані результати та на їх основі формулювати правильні економічні висновки; надання пропозицій щодо підвищення

ефективності виробництва рибогосподарських підприємств; ознайомлення з вимогами щодо організації бухгалтерського обліку та формування облікової політики рибогосподарських підприємств; визначення стратегії управління рибогосподарською діяльністю; проводити маркетингове дослідження підприємств рибного господарства.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств (економіка, організація, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг)» є: охопити базові аспекти економіки рибогосподарських підприємств; формувати підходи до організації бухгалтерського обліку, облікової політики рибогосподарських підприємств; визначати економічні показники діяльності рибогосподарських підприємств; характеризувати сучасні тенденції та динаміку виробничо-економічних показників рибогосподарського комплексу України та визначати перспективи його розвитку; оцінювати можливості розвитку рибного господарства залежно від стану продуктивних сил.

Процес вивчення навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств (економіка, організація, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг)» спрямований на формування елементів таких **компетентностей**:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-10. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-11. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-13. Вміння працювати як індивідуально, так і в команді.

ЗК-14. Відповідальність за якість та своєчасність виконуваної роботи.

ЗК-15. Володіння методами догляду за об'єктами водних біоресурсів та аквакультури при застосуванні сучасних технологій, використання засобів механізації для здійснення виробничих процесів з об'єктами водних біоресурсів та аквакультури і технологіями їх вирощування.

ФК-5. Здатність використовувати математичні та числові методи, що їх застосовують у біології, гідротехніці та проектуванні.

ФК-10. Здатність виконувати експерименти з об'єктами водних біоресурсів та аквакультури незалежно, а також описувати, аналізувати та критично оцінювати експериментальні дані.

ФК-11. Здатність оцінювати технології вирощування водних об'єктів, знаряддя лову та знаходити рішення, що відповідають поставленим цілям і наявним обмеженням.

ФК-12. Здатність здійснювати технологічні процеси, забезпечення матеріально-технічними, трудовими, інформаційними і фінансовими ресурсами.

Очікувані результати навчання:

ПРН-10. Застосовувати навички виконання експериментів для перевірки гіпотез та дослідження явищ, що відбуваються у водних біоресурсах та аквакультурі, біофізичних закономірностей.

ПРН-12. Збирати та аналізувати дані, включаючи аналіз помилок та критичне оцінювання отриманих результатів спеціальності водні біоресурси та аквакультура.

ПРН-13. Знати та розуміти елементи рибництва (гідроекології, гідротехніки з основами проектування рибницьких підприємств, генетики, розведення та селекції, годівлі риб, іхтіопатології, економіки рибницьких підприємств.

На вивчення навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств (економіка, організація, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг)» відводиться 90 годин (3 кредити ЄКТС). Форми контролю: поточний контроль, підсумковий контроль (екзамен).

Мета цих методичних вказівок – допомогти здобувачам вищої освіти: засвоїти основні (ключові) поняття та терміни, ознайомитися з економічними особливостями процесі виробництва, вилову переробки та реалізації рибної продукції; визначати й оцінювати позицію підприємства на ринку, попи і

пропозицію на рибну продукцію, калькулювати собівартість продукції рибного господарства, знаходити шляхи підвищення продуктивності праці, якості продукції, вирішувати питання визначення економічної ефективності виробництва риби тощо.

Розподіл годин самостійної роботи та розподіл балів, які отримують здобувачів вищої освіти, наведено в таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Розподіл годин самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин самостійної роботи	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Предмет і задачі навчальної дисципліни	7	10
2.	Водний фонд рибного господарства України	7	10
3.	Трудові ресурси рибогосподарських підприємств	7	10
4.	Заробітна плата на рибогосподарських підприємствах	7	10
5.	Матеріальні ресурси рибного господарства	8	10
6.	Основний, оборотний капітал і капітал в обігу в рибному господарстві. Нематеріальні активи (ресурси) рибогосподарських підприємств	8	10
7.	Витрати виробництва і собівартість продукції	8	10
8.	Кінцеві результати діяльності рибогосподарських підприємств. Ефективність діяльності рибогосподарських підприємств. Менеджмент та маркетинг в рибному господарстві	8	10
РАЗОМ		60	80

Таблиця 2

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота								Модульний контроль	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
До 6 бал.	До 6 бал.	До 8 бал.	До 8 бал.	До 8 бал.	До 8 бал.	До 8 бал.	До 8 бал.	40	100

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів

3. ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І ЗАДАЧІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Зміст і задачі предмета навчальної дисципліни.
2. Основи методики досліджень в галузевій економіці.
3. Класифікатор видів економічно діяльності: рибальство, аквакультура.
4. Роль економічних знань у формуванні майбутніх фахівців системи рибного господарства.
5. Організація бухгалтерського обліку на рибогосподарських підприємствах

Основні терміни і поняття: ресурси; виробничі відносини; економічні відносини; економічні закони; методика; методологія; індукція; дедукція; аналіз; синтез; системний аналіз; монографічний метод; розрахунково-конструктивний метод; нормативний метод; експериментальний метод; економіко-математичний метод; балансовий метод; економіко-статистичний метод; абстрактно-логічний метод; економічні показники.

Тести до теми 1:

1. Балансовий метод економічних досліджень:
 - а) застосовується для оптимізації рибогосподарського виробництва, під час прогнозування важливих параметрів економічного розвитку і кількісної оцінки впливу тих або інших чинників на результат за наявності кореляційних зв'язків і взаємозалежностей
 - б) використовується для планування й аналізу економіки на різних рівнях з метою встановлення пропорційності в її розвитку і своєчасного диспропорцій у процесі досягнення поставленої мети

- в) використовують під час вивчення процесів, фактів, масових явищ, виявленні тенденцій та закономірностей їх розвитку
 - г) використовується на всіх стадіях вирішення економічних проблем. За його допомогою формуються категорії, поняття, економічні теорії і гіпотези, висновки та науково-практичні рекомендації
 - д) правильна відповідь відсутня
2. Експериментальний метод економічних досліджень:
- а) використовується для всебічного і глибокого вивчення окремих явищ, процесів та виявлення причинно-наслідкових зв'язків їх розвитку
 - б) застосовують для прогнозування та планування економічних процесів розвитку виробництва
 - в) передбачає розробку економічних нормативів витрат праці, матеріальних ресурсів, капітальних вкладень, що використовуються при плануванні та прогнозуванні рибогосподарського виробництва, проведенні аналізу його фактичного стану
 - г) передбачає постановку експериментів
 - д) правильна відповідь відсутня
3. Синтез як елемент методу науки – це:
- а) форма висновку, яка полягає у виведенні загальних міркувань на основі вивчення групи однорідних часткових процесів досліджуваного явища
 - б) одна із форм висновку від загального до окремого
 - в) процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини, окремі сторони
 - г) об'єднання розрізнених раніше елементів, сторін предмету в єдине ціле з урахуванням взаємозв'язків між ними

- д) правильна відповідь відсутня
- 4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» набрав чинності:
 - а) з 16-го липня 1999 року
 - б) з 1-го січня 2000 року
 - в) з 3-го липня 2020 року
 - г) з 17-го липня 1999 року
 - д) правильна відповідь відсутня
- 5. Правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначає:
 - а) Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
 - б) Господарський кодекс України
 - в) Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1
 - г) Наказ про організацію бухгалтерського обліку
 - д) Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності
- 6. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» великими підприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, не відповідають критеріям середніх підприємств та відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:
 - а) балансова вартість активів - до 350 тисяч євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 700 тисяч євро, середня кількість працівників - до 10 осіб
 - б) балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро, середня кількість працівників - до 50 осіб
 - в) балансова вартість активів - до 20 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 40 мільйонів євро, середня кількість працівників - до 250 осіб

- г) балансова вартість активів - понад 20 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - понад 40 мільйонів євро, середня кількість працівників - понад 250 осіб
 - д) правильна відповідь відсутня
7. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе:
- а) головний бухгалтер
 - б) особа, яка склала та підписала первинний документ
 - в) власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа)
 - г) директор підприємства
 - д) фінансовий директор підприємства
8. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе:
- а) уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством, або власник
 - б) головний бухгалтер
 - в) бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером
 - г) архіваріус
 - д) правильна відповідь відсутня
9. Для реєстрації підприємства подають:
- а) заяву про державну реєстрацію створення юридичної особи
 - б) заяву про обрання юридичною особою спрощеної системи оподаткування та/або

реєстраційну заяву про добровільну реєстрацію платником ПДВ та/або заяву про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій, — за бажанням

в) примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) рішення засновників про створення юридичної особи (протоколу загальних зборів засновників)

г) установчий документ юридичної особи

д) всі відповіді правильні

10. Відповідно до Господарського кодексу України юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України є:

а) суб'єктами мікропідприємництва

б) суб'єктами малого підприємництва

в) суб'єктами середнього підприємництва

г) суб'єктами великого підприємництва

д) правильна відповідь відсутня

Теми рефератів:

1. Тенденції розвитку і позиціонування аквакультури в умовах європейської інтеграції.
2. Проблематика функціонування рибогосподарських підприємств Рівненської області.
3. Роль економічних знань у формуванні майбутніх фахівців системи рибного господарства.

ТЕМА 2. ВОДНИЙ ФОНД РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

1. Економічна оцінка запасів водних біоресурсів.
2. Водний фонд України.

3. Ефективність використання водно-ресурсного потенціалу.

Основні терміни і поняття: водний фонд; землі водного фонду; прогнозно-перспективна оцінка; кадастрова оцінка; рентна оцінка; прибуткова оцінка.

Тести до теми 2 (питання з пропущеним словом):

1. оцінка – проводиться для недостатньо вивчених (освоєних) природних ресурсів, а також при перспективних розрахунках, пов'язаних зі змінами характеру використання природних ресурсів у довгостроковій перспективі
2. оцінка – її об'єктом є всі господарсько освоєні природні ресурси, які експлуатуються або підготовлені до експлуатації
3. До земель фонду належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водоймами, болотами, а також островами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів
4. За формулою $g_j = \max[a(Z - C_j)]$ визначається оцінка біологічних ресурсів

Теми рефератів:

1. Біоресурси та рибогосподарські водні об'єкти.
2. Пріоритетні завдання рибного господарства в Україні.
3. Охорона рибних ресурсів та біологічні основи регулювання промислового та інших видів рибальства.

ТЕМА 3. ТРУДОВІ РЕСУРСИ РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1. Поняття трудових ресурсів. Робоча сила, що функціонує в процесі виробництва.
2. Формування ринку праці і робочих місць. Професійно-кваліфікаційний аспект трудових ресурсів.
3. Кадри рибогосподарських підприємств та їх структура. Система оцінки трудових ресурсів рибогосподарських підприємств. Підготовки та підвищення кваліфікації кадрів.
4. Поняття продуктивності праці. Управління продуктивністю праці. Показники і метод визначення продуктивності праці. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці.

Основні терміни і поняття: трудові ресурси; робоча сила; працездатні особи; непрацездатні особи; професійна придатність; виробництво робочої сили; розподіл робочої сили; споживання робочої сили; ринок праці; соціальна функція ринку праці; економічна функція ринку праці; зайнятість; безробіття; економічно неактивне населення; фізичне робоче місце; економічне робоче місце; трудовий колектив; керівники; спеціалісти; службовці; робітники; професія; спеціальність; кваліфікація; штатний розпис; структура персоналу; обліковий (списків) склад працівників; явочна чисельність персоналу; середньооблікова чисельність працівників; рівень використання трудових ресурсів; продуктивність праці; виробіток; трудомісткість; методи обчислення продуктивності праці; фактори підвищення продуктивності праці; резерви приросту продуктивності праці.

Тести до теми 3 (питання з пропущеним словом):

5. – це категорія працівників, які безпосередньо зайняті у процесі виробництва рибогосподарської продукції, виконанні робіт та наданні виробничих послуг

6. сила – основна частина трудових ресурсів, що реально функціонує в процесі виробництва
7. – це працівники, що виконують суто технічну роботу, здійснюють оформлення документації, облік, контроль та господарське обслуговування: діловоди, обліковці, секретарі-друкарки тощо
8. Трудовий – це сукупність усіх працівників, які беруть участь у господарській діяльності підприємства на основі трудового договору та інших форм, що регулюють трудові відносини працівників з підприємством
9. ресурси – це населення в працездатному віці яке за віком, освітою або фізичним станом відповідає певній сфері діяльності, може виробляти матеріальні блага і надавати послуги
10. робоче місце – це виробнича зона, що оснащена необхідними засобами і відповідає діючим нормативним вимогам, правилам, умовам (санітарним, технічним, безпеки)

Теми рефератів:

1. Ринок праці: його суть, види і характерні риси (на прикладі Рівненської області).
2. Процес формування сучасної робочої сили та шляхи підвищення її ефективності (розвиток персоналу, підготовка кадрів, закордонний досвід).
3. Людина як суб'єкт економічного життя (населення, робоча сила, трудовий потенціал, місце людини в організації).

ТЕМА 4. ЗАРОБІТНА ПЛАТА НА РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

1. Поняття заробітної плати. Прожитковий мінімум.
2. Структура заробітної плати. Форми і системи оплати праці.

Основні терміни і поняття: заробітна плата; відтворювальна функція заробітної плати; стимулююча функція заробітної плати; регулююча (ресурсно-розміщувальна) функція заробітної плати; функція формування платоспроможного попиту; номінальна заробітна плата; реальна заробітна плата; мінімальна заробітна плата; прожитковий мінімум; основна заробітна плата; додаткова заробітна плата; інші заохочувальні та компенсаційні виплати; фонд оплати праці; тарифні сітки; тарифні ставки; схеми посадових окладів; тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники); відрядна оплата праці; погодинна оплата праці.

Тести до теми 4:

1. Розмір лікарняних при набутому страховому стажі до 3-х років складає:
 - а) 50% середньої зарплати (доходу)
 - б) 60% середньої зарплати (доходу)
 - в) 70% середньої зарплати (доходу)
 - г) 100% середньої зарплати (доходу)
 - д) не залежить від набутого страхового стажу
2. Розмір лікарняних при набутому страховому стажі від 3-х до 5-ти років складає:
 - а) 50% середньої зарплати (доходу)
 - б) 60% середньої зарплати (доходу)
 - в) 70% середньої зарплати (доходу)
 - г) 100% середньої зарплати (доходу)
 - д) не залежить від набутого страхового стажу
3. Розмір лікарняних при набутому страховому стажі від 5-ти до 8-ми років складає:
 - а) 50% середньої зарплати (доходу)
 - б) 60% середньої зарплати (доходу)
 - в) 70% середньої зарплати (доходу)
 - г) 100% середньої зарплати (доходу)
 - д) не залежить від набутого страхового стажу
4. Розмір лікарняних при набутому страховому стажі понад 8-м років складає:
 - а) 50% середньої зарплати (доходу)

- б) 60% середньої зарплати (доходу)
 - в) 70% середньої зарплати (доходу)
 - г) 100% середньої зарплати (доходу)
 - д) не залежить від набутого страхового стажу
5. Тривалість розрахункового періоду для розрахунку відпускних при тривалості трудових відносин з роботодавцем більше 12-ти календарних місяців становить:
- а) 12 календарних місяців
 - б) від 1 до 11 календарних місяців
 - в) фактично відпрацьований час, у днях
 - г) 24 календарних дні
 - д) правильна відповідь відсутня
6. Тривалість розрахункового періоду для розрахунку відпускних при тривалості трудових відносин з роботодавцем менше 12-ти календарних місяців становить:
- а) 12 календарних місяців
 - б) від 1 до 11 календарних місяців
 - в) фактично відпрацьований час, у днях
 - г) 24 календарних дні
 - д) правильна відповідь відсутня
7. Тривалість розрахункового періоду для розрахунку відпускних при тривалості трудових відносин з роботодавцем менше 1-го календарного місяця становить:
- а) 12 календарних місяців
 - б) від 1 до 11 календарних місяців
 - в) фактично відпрацьований час, у днях
 - г) 24 календарних дні
 - д) правильна відповідь відсутня
8. Максимальна величина бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування:
- а) 1 мінімальна заробітна плата
 - б) 5 мінімальних заробітних плат
 - в) 10 мінімальних заробітних плат
 - г) 15 мінімальних заробітних плат

- д) 20 мінімальних заробітних плат
9. Мінімальна величина бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування:
- а) 1 мінімальна заробітна плата
 - б) 5 мінімальних заробітних плат
 - в) 10 мінімальних заробітних плат
 - г) 15 мінімальних заробітних плат
 - д) 20 мінімальних заробітних плат
10. Нарахування єдиного соціального внеску встановлено у розмірі:
- а) 22%
 - б) 8,41%
 - в) 18%
 - г) 50%
 - д) Правильна відповідь відсутня

Теми рефератів:

1. Заробітна плата : соціально-економічна сутність.
2. Заробітна плата: форми, функції, системи.
3. Мінімальна заробітна плата як елемент правового регулювання оплати праці працівників рибогосподарських підприємств.

ТЕМА 5. МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА

1. Матеріально-технічна база рибогосподарських підприємств.
2. Плідники та ремонтна група риб, рибо посадковий матеріал, товарна риба і необ'єктні об'єкти культивування.
3. Енергетичні ресурси рибного господарства.
4. Механізація і автоматизація рибогосподарського виробництва.
5. Виробничі будівлі, споруди, машини, транспортні засоби й ефективність їх використання.

Основні терміни і поняття: матеріально-технічна база рибного господарства; енергетичні ресурси рибного господарства; енергоозброєність праці; енергомісткість продукції; фактична енергоозброєність праці; потенційна енергоозброєність праці; механізація; часткова механізація; комплексна механізація; автоматизація; рівень механізації праці; матеріаломісткість.

Тести до теми 5 (питання з пропущеним словом):

1. праці – кількість енергетичних потужностей з розрахунку на одного середньорічного працівника, зайнятого в рибному господарстві
2. продукції – визначається відношенням обсягу енергетичних ресурсів до обсягу валової продукції, валового доходу й прибутку і характеризує величину енергетичних потужностей у кінських силах на одиницю вартості валової продукції, валового доходу, прибутку
3. електроозброєність праці – розраховується діленням кількості електроенергії, спожитої на виробничі потреби на одного працівника або на 1 люд.-год. відпрацьованого часу
4. електроозброєність праці – визначається сумою встановленої потужності електромашин і апаратів на одного працівника в найбільшій зміні
5. Коефіцієнт виробництва – визначається як співвідношення електроенергії, спожитої електродвигунами, апаратами до загальної кількості енергії (теплової, механічної, електричної).
6. – це комплекс технічних, організаційних, економічних та інших заходів, що забезпечують широку заміну ручної праці машинною
7. механізація – охоплює окремі етапи виробничого процесу, а решта робіт виконується вручну
8. механізація – це якщо практично весь обсяг робіт здійснюється машинами і механізмами при

виконанні управління дій
людиною

9. – це вищий рівень механізації, при якому виконання робіт, управління та контроль здійснюються машинами та механізмами не лише на технологічних і транспортних операціях, але й на процесах контролю якості продукції

Теми рефератів:

1. Показники та шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів рибогосподарських підприємств.
2. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення на рибогосподарських підприємствах.
3. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів рибогосподарського підприємства.

ТЕМА 6. ОСНОВНИЙ, ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ І КАПІТАЛ В ОБІГУ В РИБНОМУ ГОСПОДАРСТВІ. НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ (РЕСУРСИ) РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1. Моральний і фізичний знос засобів праці. Механізм відтворення основного капіталу рибогосподарського підприємства.
2. Показники ефективності використання основних засобів.
3. Оборотний капітал і капітал в обігу.
4. Поняття і види нематеріальних активів (ресурсів). Оцінка нематеріальних активів (ресурсів). Порядок визначення строку корисного використання нематеріальних активів. Амортизація нематеріальних активів (ресурсів). Методика визначення ринкової вартості нематеріальних активів.

Основні терміни і поняття: основний капітал; основні засоби; виробнича структура основних засобів; галузева структура основних засобів; вікова структура основних засобів; моральний знос; фізичний знос; амортизація; норма амортизації; методи амортизації; капіталовіддача; капіталоємність; капіталоозброєність праці; просте відтворення основних засобів; розширене відтворення основних засобів; оборотний капітал; капітал обігу; оборотні засоби; власні оборотні засоби; залучені оборотні засоби; нормовані оборотні засоби; ненормовані оборотні засоби; нематеріальний актив (ресурс); роялті; ліцензування; ліцензія; ціна ліцензії.

Тести до теми 6:

1. Максимальний строк корисного використання нематеріальних активів (відповідно до НП(С)БО 8) становить:
 - а) П'ять років
 - б) Десять років
 - в) П'ятнадцять років
 - г) Двадцять років
 - д) Не має обмеження
2. Методом амортизації основних засобів рибогосподарських підприємств, для яких термін корисного використання визначається в кількості одиниць продукції, для виробництва якої вони призначені, є:
 - а) Прямолінійний метод
 - б) Метод зменшення залишкової вартості
 - в) Метод прискореного зменшення залишкової вартості
 - г) Кумулятивний метод
 - д) Виробничий метод
3. Сума коефіцієнтів зносу і придатності дорівнює:
 - а) 0,5
 - б) 1
 - в) -1
 - г) 0,1

- д) -0,5
4. Амортизація нематеріальних активів нараховується (як правило):
- а) прямолінійним методом
 - б) методом зменшення залишкової вартості
 - в) методом прискореного зменшення залишкової вартості
 - г) кумулятивним методом
 - д) виробничим методом
5. Облік основних засобів регламентується Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку:
- а) 7
 - б) 8
 - в) 9
 - г) 10
 - д) 11
6. Облік нематеріальних активів регламентується Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку:
- а) 7
 - б) 8
 - в) 9
 - г) 10
 - д) 11
7. Облік запасів регламентується Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку:
- а) 7
 - б) 8
 - в) 9
 - г) 10
 - д) 11
8. Первісна вартість об'єкта основних засобів рибогосподарського підприємства 200000 грн, ліквідаційна вартість – 20000 грн, термін корисного використання – 5 років. Метод нарахування амортизації – прямолінійний. Якою буде сума

накопиченої амортизації (зносу) об'єкта за два роки його використання?

- а) 36000
- б) 72000
- в) 108000
- г) 144000
- д) 180000

9. Первісна вартість об'єкта основних засобів рибогосподарського підприємства 50000 грн, ліквідаційна вартість – 4000 грн, термін корисного використання – 8 років. Метод нарахування амортизації – прямолінійний. Якою буде сума накопиченої амортизації (зносу) об'єкта за два роки його використання?

- а) 5750
- б) 11500
- в) 17250
- г) 23000
- д) 28750

10. Первісна вартість об'єкта основних засобів рибогосподарського підприємства 50000 грн, ліквідаційна вартість – 4000 грн, термін корисного використання – 8 років. Метод нарахування амортизації – прискореного зменшення залишкової вартості. Якою буде сума накопиченої амортизації (зносу) об'єкта за сім років його використання?

- а) 34179,6
- б) 38134,7
- в) 41101
- г) 43325,7
- д) 46000

Теми рефератів:

1. Основні виробничі засоби та їх роль у досягненні кінцевих результатів господарської діяльності рибогосподарських підприємств.

2. Напрямки інтенсифікації відтворення та шляхи підвищення ефективності використання основних засобів рибогосподарського підприємства.
3. Шляхи підвищення ефективності використання оборотного капіталу рибогосподарських підприємств.

ТЕМА 7. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА І СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

1. Поняття витрат виробництва і собівартості продукції. Класифікація витрат. Групування операційних витрат за економічними елементами та статтями.
2. Методика обчислення собівартості рибогосподарської продукції. Структура собівартості та методика її аналізу.

Основні терміни і поняття: витрати; витрати суспільства; витрати підприємства; собівартість; основні витрати; неосновні витрати; прямі витрати; непрямі витрати; елементи витрат; собівартість усієї продукції; собівартість одиниці продукції; витрати на одну грошову одиницю продукції; об'єкт витрат; об'єкт калькулювання; калькулювання; методика калькулювання собівартості продукції; структура собівартості продукції.

Тести до теми 7:

1. Безготівкові витрати – це:
 - а) витрати, що не вимагають для їх покриття вільних грошових коштів
 - б) витрати, на величину яких керівник відповідного рівня управління може впливати повністю або справляти на них істотний вплив
 - в) витрати, що здійснюються незалежно від волі керівника відповідного рівня управління, а отже, не залежать від його управлінського хисту і кваліфікації працівників

- г) витрати, що безпосередньо не змінюються при збільшенні або зменшенні масштабів виробництва в короткостроковому періоді
- д) витрати, величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції

2. Контрольовані (релевантні) витрати – це:

- а) витрати, на величину яких керівник відповідного рівня управління може впливати повністю або справляти на них істотний вплив
- б) витрати, що не вимагають для їх покриття вільних грошових коштів
- в) витрати, що безпосередньо не змінюються при збільшенні або зменшенні масштабів виробництва в короткостроковому періоді
- г) витрати, величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції
- д) витрати, що здійснюються незалежно від волі керівника відповідного рівня управління, а отже, не залежать від його управлінського хисту і кваліфікації працівників

3. Неконтрольовані (нерелевантні) витрати — це:

- а) витрати, що здійснюються незалежно від волі керівника відповідного рівня управління, а отже, не залежать від його управлінського хисту і кваліфікації працівників
- б) витрати, що не вимагають для їх покриття вільних грошових коштів
- в) витрати, на величину яких керівник відповідного рівня управління може впливати повністю або справляти на них істотний вплив
- г) витрати, що безпосередньо не змінюються при збільшенні або зменшенні масштабів виробництва в короткостроковому періоді
- д) витрати, величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції

4. Постійні витрати – це:

- а) витрати, що безпосередньо не змінюються при збільшенні або зменшенні масштабів виробництва в короткостроковому періоді
- б) витрати, що не вимагають для їх покриття вільних грошових коштів
- в) витрати, на величину яких керівник відповідного рівня управління може впливати повністю або справляти на них істотний вплив
- г) витрати, що здійснюються незалежно від волі керівника відповідного рівня управління, а отже, не залежать від його управлінського хисту і кваліфікації працівників
- д) витрати, величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції

5. Змінні витрати — це:

- а) витрати, величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції
- б) витрати, що не вимагають для їх покриття вільних грошових коштів
- в) витрати, на величину яких керівник відповідного рівня управління може впливати повністю або справляти на них істотний вплив
- г) витрати, що здійснюються незалежно від волі керівника відповідного рівня управління, а отже, не залежать від його управлінського хисту і кваліфікації працівників
- д) витрати, що безпосередньо не змінюються при збільшенні або зменшенні масштабів виробництва в короткостроковому періоді

6. Собівартість усієї продукції – це:

- а) сума всіх витрат підприємства за певний період (місяць, квартал, рік)
- б) визначають як відношення собівартості всієї продукції до її обсягу у вартісному виразі

- в) продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат
 - г) об'єкт, собівартість якого необхідно розрахувати
 - д) процес обчислення собівартості одиниці продукції
7. Витрати на одну грошову одиницю продукції — це:
- а) визначають як відношення собівартості всієї продукції до її обсягу у вартісному виразі
 - б) сума всіх витрат підприємства за певний період (місяць, квартал, рік)
 - в) продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат
 - г) об'єкт, собівартість якого необхідно розрахувати
 - д) процес обчислення собівартості одиниці продукції
8. Об'єкт витрат — це:
- а) продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат
 - б) сума всіх витрат підприємства за певний період (місяць, квартал, рік)
 - в) визначають як відношення собівартості всієї продукції до її обсягу у вартісному виразі
 - г) об'єкт, собівартість якого необхідно розрахувати
 - д) процес обчислення собівартості одиниці продукції
9. Об'єкт калькулювання – це:
- а) об'єкт, собівартість якого необхідно розрахувати

- б) сума всіх витрат підприємства за певний період (місяць, квартал, рік)
- в) визначають як відношення собівартості всієї продукції до її обсягу у вартісному виразі
- г) продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат
- д) процес обчислення собівартості одиниці продукції

10. Калькулювання – це:

- а) процес обчислення собівартості одиниці продукції
- б) сума всіх витрат підприємства за певний період (місяць, квартал, рік)
- в) визначають як відношення собівартості всієї продукції до її обсягу у вартісному виразі
- г) продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат
- д) об'єкт, собівартість якого необхідно розрахувати

Теми рефератів:

1. Необхідність управління витратами рибогосподарського підприємства.
2. Основні напрями зниження витрат рибогосподарських підприємств в ринкових умовах.
3. Трансакційні витрати.

ТЕМА 8. КІНЦЕВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ. МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ В РИБНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

1. Валова продукція рибного господарства. Товарна продукція. Чиста продукція.
2. Прибуток і методика його визначення.

3. Суть ефективності як економічної категорії. Система економічних показників. Рентабельність виробництва та методика її визначення.
4. Методика формування ціни на рибогосподарську продукцію в умовах ринкової економіки.
5. Менеджмент рибогосподарських підприємств.
6. Антикризове управління діяльністю підприємства.
7. Стратегія управління рибогосподарською діяльністю.
8. Маркетинг продукції аквакультури рибного господарства.: принципи, завдання та функції.
9. Маркетингове дослідження підприємств рибного господарства.

Основні терміни і поняття: валова продукція рибного господарства; товарна продукція; грошова виручка підприємства (виручка від реалізації); реалізована продукція; чиста продукція; прибуток; прибуток від реалізації продукції; чистий прибуток; ефективність; технологічна ефективність; економічна ефективність; соціальна ефективність; рівень рентабельності продукції; загальна рентабельність виробництва; розрахункова рентабельність виробництва; рентабельність оборотних засобів; рентабельність власного капіталу; ціна; ринкова економіка; собівартість; прибуток; виробничі ціни; оптові ціни; закупівельні ціни; кошторисні ціни; споживчі ціни; роздрібні ціни; менеджмент; маркетинг.

Тести до теми 8:

1. Валова продукція рибного господарства — це:
 - а) обсяг продукції, виробленої за певний період (як правило за рік) у грошовому виразі
 - б) економічний показник, який характеризує в грошовому вигляді обсяг виробленої та готової до реалізації продукції
 - в) визначається як добуток обсягу готової продукції на діючу ринкову ціну збуту

- г) продукція, відвантажена споживачеві, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника
 - д) новостворена вартість, найважливіша складова виробленого сукупного продукту (валової продукції) підприємства, що характеризує економічну ефективність виробництва
2. Товарна продукція — це:
- а) економічний показник, який характеризує в грошовому вигляді обсяг виробленої та готової до реалізації продукції
 - б) обсяг продукції, виробленої за певний період (як правило за рік) у грошовому виразі
 - в) визначається як добуток обсягу готової продукції на діючу ринкову ціну збуту
 - г) продукція, відвантажена споживачеві, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника
 - д) новостворена вартість, найважливіша складова виробленого сукупного продукту (валової продукції) підприємства, що характеризує економічну ефективність виробництва
3. Реалізована продукція — це:
- а) продукція, відвантажена споживачеві, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника
 - б) обсяг продукції, виробленої за певний період (як правило за рік) у грошовому виразі
 - в) економічний показник, який характеризує в грошовому вигляді обсяг виробленої та готової до реалізації продукції
 - г) визначається як добуток обсягу готової продукції на діючу ринкову ціну збуту
 - д) новостворена вартість, найважливіша складова виробленого сукупного продукту (валової продукції) підприємства, що

характеризує економічну ефективність виробництва

4. Чиста продукція — це:

- а) новостворена вартість, найважливіша складова виробленого сукупного продукту (валової продукції) підприємства, що характеризує економічну ефективність виробництва
- б) обсяг продукції, виробленої за певний період (як правило за рік) у грошовому виразі
- в) економічний показник, який характеризує в грошовому вигляді обсяг виробленої та готової до реалізації продукції
- г) визначається як добуток обсягу готової продукції на діючу ринкову ціну збуту
- д) продукція, відвантажена споживачеві, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника

5. Грошова виручка підприємства (виручка від реалізації) — це:

- а) показник, що визначається як добуток обсягу готової продукції на діючу ринкову ціну збуту
- б) економічний показник, який характеризує в грошовому вигляді обсяг виробленої та готової до реалізації продукції
- в) обсяг продукції, виробленої за певний період (як правило за рік) у грошовому виразі
- г) продукція, відвантажена споживачеві, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника
- д) новостворена вартість, найважливіша складова виробленого сукупного продукту (валової продукції) підприємства, що характеризує економічну ефективність виробництва

6. Показник, що характеризує ефективність рибогосподарського виробництва, свідчить про рівень собівартості рибної продукції, відображає

позитивний фінансовий результат діяльності підприємства, це:

- а) Прибуток
- б) Чиста продукція
- в) Товарна продукція
- г) Матеріальні витрати
- д) Амортизація

7. Який показник визначають за формулою:

$$H = З_{\text{ПР}} + З_{\text{ПР}} + K_3 + П_H?$$

- а) Норматив чистої продукції
- б) Чистий прибуток
- в) Прибуток, встановлений на основі нормативної рентабельності
- г) Прибуток від реалізації продукції
- д) Прибуток балансовий

8. Який показник визначають за формулою:

$$П = В_P - С_{\text{ТОВ ПРОД}}?$$

- а) Прибуток від реалізації продукції
- б) Норматив чистої продукції
- в) Чистий прибуток
- г) Прибуток, встановлений на основі нормативної рентабельності
- д) Прибуток балансовий

9. Який показник визначають за формулою:

$$П = П_{\text{БАЛ}} - П_{\Delta}?$$

- а) Прибуток від реалізації продукції
- б) Норматив чистої продукції
- в) Чистий прибуток
- г) Прибуток, встановлений на основі нормативної рентабельності
- д) Прибуток балансовий

10. Виберіть неправильну відповідь: «Визначення обсягу валової продукції рибного господарства необхідне для...»:

- а) оцінки розмірів натуральних фондів з погляду їх достатності для задоволення потреб населення і переробної промисловості в окремих видах сировини

- б) визначення обсягу перевезень і зберігання продукції, потреби в транспортних засобах
- в) обґрунтування потреб підприємств у власній продукції, що використовується на виробничі цілі (корми, рібопосадковий матеріал тощо) для наступного циклу відтворення
- г) підприємств, які фасують рибну продукцію, отриману зі сторони, якщо вона навіть оплачена підприємством, що здійснює її фасування
- д) визначення натуральних показників ефективності виробництва окремих видів продукції (трудомісткості і собівартості одиниці продукції)

Теми рефератів:

1. Державна політика оподаткування та її вплив на прибутковість рибогосподарських підприємств.
2. Рентабельність: її види та шляхи підвищення на рибогосподарських підприємствах.
3. Економічна роль цін у збільшенні виробництва та підвищенні якості реалізованої готової продукції.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вдовенко Н. М. Економіка рибогосподарських підприємств : підручник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. 212 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u204/economika_ryb_pidpr_pidruchnik.pdf
2. Рибне господарство: традиції та інновації. Вітчизняний та світовий досвід [Електронний ресурс] : наук.-допом. бібліогр. покажч. / упоряд. Т. П. Фесун ; Нац. ун-т харч. технол., Наук.-техн. б-ка. Київ, 2021. 221 с. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/34264/3/Fisheries.pdf> (дата звернення: 28.05.2023).
3. Плаксієнко В. Я., Камінська Т. Г., Маренич Т. Г., Скрипник С. В., Гордієнко М. І., Ільчак О. В., Ткаченко О. С., Чернецька О. В. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах : підручник. 3-тє вид., перероб. та допов. / За ред. В. Я. Плаксієнка. Київ : Вид-во «SBA Print», 2022. 508 с. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/6530/1/1%20%282%29.pdf>.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

4. Амонс С. Е. Економіка рибогосподарських підприємств: методичні рекомендації для проведення практичних занять для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань 0902 «Рибне господарство та аквакультура», напрям підготовки 6.09201 «Водні біоресурси та аквакультура», для студентів денної та заочної форми навчання. Вінниця : ПВВ ВНАУ, 2019. 82 с. URL: <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/19796.pdf>.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

6. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top>.
7. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#top>.
9. Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 року № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#top>.
10. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 року № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
11. Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 року № 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-%D0%BF#Text>.
12. Методика нормативної грошової оцінки земельних ділянок: постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 року № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-%D0%BF#Text>.
13. Про затвердження спеціальних форм первинної документації для суб'єктів рибного господарства в галузі аквакультури: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.06.2012 року № 362. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-12#Text>.
14. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 року № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
15. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: наказ Міністерства фінансів України

від 29.12.2006 року № 1315. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text>.

16. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах: наказ Міністерства аграрної політики України від 02.07.2002 року № 189. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-01#Text>.

17. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2002 року № 132. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text>.

18. Про організацію ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в системі Міністерства аграрної політики України: наказ Міністерства аграрної політики України від 01.11.2000 року № 216. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0216555-00#Text>.